

РОМАН О СВЕЖИНИ СВЕТА

Владимир Копицл, *Шћанска чизма*, Лагуна, Београд 2021

На питање зашто се Владимир Копицл, песник и критичар, у зрелим годинама определио за форму романа, могу да одговорим само претпоставком да му је као страсном читаоцу досадило да чека на онај Роман, на роман који је одувек желео да прочита, па је сео и написао га. Иако себе не доживљавам као књижевног критичара већ као историчара, можда и нисам тако неподобна да пишем о роману *Шћанска чизма*, зато што је једна од централних његових тема наш однос према времену и прошлости, о начинима на које доживљавамо свет око себе, преображавајући га, а нарочито у сећањима на „ствари које су прошле” како би то рекао један наш заборављени песник, или на „старе ствари из ватре” на које је волео да се враћа и чувени Микеланђело.

Шћанска чизма је романескна инкарнација свог аутора: док сам читала роман чинило ми се као да ми Копицл, мој давнашњи пријатељ и суграђанин, својим специфичним назалним гласом, мелодијом спором и благо усталасаном уприличеном равничарском поднебљу, прича ову причу у башти неког кафића, значајном тишином обележивши посебна места; чујем и његов враголаст смех који прати урнебесне згоде и незгоде из 33 (Зелена задруга) комуне у којој се нашао седамдесетих година двадесетог века. Смејемо се када се напето ишчекивање неког значајног и великог догађаја претвори у ништа: отприлике тако дефинисао је тајну хумора велики филозоф-метафизичар, па се на исти начин и наш аутор у овом роману смеје својим младалачким „великим очекивањима”: од слободног живота у природи, којем се одала група људи што не признаје филистарска ограничења цивилизације као што су нација, држава, брак, одбацујући егзистенцију која се своди на свакодневни одлазак на посао и штедњу за будућност. Како је и сам у младости делио идеје „дече цвећа” о слободној љубави, о великој заједници људи који су по русоовској дефиницији по природи били добри док их није искварио „државни уговор”, нашао се наш јунак (морамо признати аутономију књижевног јунака и разликовати га од аутора упркос свим сличностима и аутобиографским подударацима) у једној таквој заједници, у еко-комуну, у којој се у складу са будистичком и хиндуистичком религијом и традицијом много прича о животним енергијама које се ту и тамо стимулишу певуцањем и мантрама, али и оним што се сврстава у категорију контролисаних супстанци. Најмање се те животне енергије распирују хлебом-насушним, који је у скупљачкој привреди драгоцен роба, а будући да га увек фали, и радни елан зелених задругара најчешће је на резерви, што би значило да је најбоље решење увек у одлуци да се природи препусти да уради свој посао. С друге стране, еротска воља или „либидо” свеprisутна је

у роману, главни јунак осећа је свуда, али му се пут ка задовољењу жеље не отвара лако, или готово никако: заводљива жена, сирена, која је код Копицла увек млада, белопута, прозрачна и заобљена – и то управо на оном месту између прве и треће чакре што открива грешну природу Еве – увек је тајна, обавијена „праменом тајанствене магле”. Пут до жене у овом роману исто је тако неизван и трновит као и пут просветљења који води узбрдо, планинском стазом, до тајанственог храма и обреда што га је наш јунак два пута пропустио: први пут избачен због неконтролисаних бласфемичних церемонија изазваних хашишом-либанцем, а други пут јер се на козијој стази изгубио и заостао, заједно са псом кога на крају самислосно понесе као божији син крст на свом путу ка голготи. Што због ових малера, што због танушних оброка, те због каубојки које су га због одваљених пета уместо у тајанственог, недољиво привлачног ренцера, или Кита Ричардса, претвориле „у неког Петра Пана, Робина Худа или Петрицу Керемпуха”, како нам то, кроз смех, прича Копицл, његов боравак у комуни се завршава. Нити је његову душу обасјала светлост просветљења, нити су та душа, али и тело, пронашли пут до велике љубави (чин спајања са другом женом случајан је и краткотрајан). Оно што остаје урнебесна је прича о томе како новопридошли задругар пре сванућа подиже своје енергије (јаче од стабла које их носи) дишући кроз кичму и певуцајући наоружан мотком која треба да спречи могућу агресију комшијског овна, о томе како посао ђубрења усева прекида грлећи дрво – крушку коју која се испречила између његове жудње и тела измичуће и тајанствене, скоро голе Маје. Све је у првом делу Копицловог романа раблеовски и бахтиновски карневалско – доле је горе и горе је доле, телесно се јавља тамо где очекујемо духовно и обрнуто. Смеје се доброћудно Копицл својим доживљајима из прошлости, и коначно: себи у прошлости, ставом који каже „био сам типичан сметењак свог столећа”.

И тако, док разгаљен првим делом романа читалац с нестрпљењем ишчекује нове згоде и незгоде несташног јунака из хипи-генерације, у другом делу среће у мушкарца преобраћеног момчића, који се – поглавито захваљујући томе што је југословенски социјализам много више ценио уметнике и уметност него данашње либерално-капиталистичко друштво – као син разметни, вратио у колотечину нормалног живота, са службицом и платицом као наградом. Колотечину таквог живота у којем су жене, као и у првом, више одсутно-присутне, јер она права, посебна и јединствена, и даље обитава само у простору чежње, у сновима, а замењују је „случајне партнерке” међу којима и женски духови прошлости: прво комунска куварица Мишка, која више није Мишка него Џесмин (са дугим е), па ћерка моћног оца диоптрична научница незгодне нарави, и на крају, али не најмање важно већ најважније: Венди, реплика белопутог прозрачног бића из доба комуне, која нашем јунаку,

уместо срца на тањиру, како то бива у љубавним романима са срећним крајем, доводи свог петогодишњег сина Ога. Прихвативши да у, по првобитном плану, краткотрајном временском року, води бригу о малом створењу, које је, ако ишта, добро научило шта треба да каже људима из страног окружења у којем се нашао, као да је то његова права судбина – да странствује у свету ишчекујући мајку које нема, јунак нам прича исто тако искричаву и духовиту, али меланхолијом подвучену причу из неверених очекивања и снова, кратко изражену осећањем космичког баксузлука због којег му је додељена судбина да све Вудстоке и нај-журке света пропусти. Заузимајући, затечен и непланирано, место оца несрећном малишану рођеном из идеје о слободној љубави, и лишеном љубави зато што су његови родитељи морали да се посвете Идеји, наш јунак се пита:

Какве су то либертаријанске силе невезане и ничим спутане слободе и какве планетарне чежње које Кришном освешћену па Изидом одуховљену мајку тако немилосно притисну да је одводе чак и од оваквог нежног створења ком је мати потребнија него благородна Парвати самом непремостивом Шиви? (121–122)

Не могу да се отмам утиску да је овај роман, кроз причу дубоко проткану хумором, ведрином и благошћу (како је то на задњој корици написала Владислава Гордић Петковић) – желео то његов аутор или не – укључен у дебату коју је својим романима покренуо контроверзни Француз Мишел Уелбек, тврдећи да хипи-покрет није побеђен, да побуњенички идеализам младости није доживео пораз пошто га је заменио сурови либерални капитализам, већ да је наша целокупна постмодерна садашњост, која нас по Уелбеку све ужурбаније гура ка крају цивилизације, таква управо зато што се главно наслеђе хипи-покрета: индивидуалистичка аморалност и промискуитетно фаворизовање сексуалности по принципу све је дозвољено дубоко укоренила у живот који живимо:

Бечки акционисти, битници, хипици, серијске убице имају заједничку црту у томе што се сви залажу за потпуно слободоумље и заговарају опште уважавање права јединке спрам свих друштвених норми, спрам свих облика лицемерја коју за њих представљају морал, осећајност, правда и милосрђе. У том смислу, Чарлс Менсон нипошто није био некаква чудовишна девијација унутар хипи покрета већ његов логичан врхунац. (М. Уелбек, *Елементарне честнице*, Воока 2016, 223, прев. Владимир Д. Јанковић)

Ако се, судећи о роману Владимира Копицла, опет позовемо на Уелбека и на његову тврдњу изречену у роману *Мојућности осирва* о томе да је тренутак када се разлика између нежности и еротике изгубила

био онај фатални моменат у којем је наша цивилизација осуђена на смрт, можемо закључити да је реч о књизи која зрачи осећајношћу исцељења, исцељења које еротици враћа изгубљену нежност, а човечанству будућност. Нису случајно све Копицлове фаталне јунакиње будуће мајке: као и скулптуре богиње Парвати, све су носеће, и заобљених стомачића наговештавају будућност човечанства и оправдање страсти рађањем. Ако заблуде и нестану без трага, вођене својом номадском природом (што је симболични еквивалент Парватиног чедоморства), ту је писац, као фигура оца, као божанство новог спајања, нове љубави, које ће спасити свет. Ако је истинита она теорија по којој наше знање о свету, као и наши судови, произилазе из базичног супстрата наше личности, тако да о превладавању добра или зла у свету, не закључујемо теоријски и разумно већ у складу с нашом оптимистичном односно песимистичном природом, онда сам, познајући *Weltanschauung* Владимира Копицла, сигурна у то да роман *Шпанска чизма* говори о нечему што је сасвим супротно идеји која је можда сугерисана самим насловом: да је живот мучилиште и царство суза. Како је то рекао и сам аутор у једном кратком тексту о улози и природи уметности: у причу и измишљене светове одлазимо да бисмо поново видели стварност лепшом и богатијом него што је била пре читања, да бисмо поново осетили свежину света. Тој врсти богатства враћа нас и ова књига.

Др Горана С. РАИЧЕВИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
gorana.raicevic@gmail.com